

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА АНАЛІЗУ СПІЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто та проаналізовано сучасний стан інформаційного забезпечення для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності спільних підприємств, вказано на конкретні недоліки щодо наявності та використання інформаційних ресурсів підприємств та надано пропозиції з приводу удосконалення інформаційної бази аналізу для прийняття ефективних управлінських рішень

Формування ринкової інфраструктури в Україні поставило нові вимоги до економічної інформації про діяльність суб'єктів спільного підприємництва. Для забезпечення діяльності спільного підприємства його персоналу та власникам потрібна інформація про кількість ресурсів, способи їх фінансування та результати використання. Таку інформацію потребують і зовнішні користувачі, які безпосередньо не пов'язані з діяльністю підприємства. В даний час вимоги як вітчизняних, так і іноземних учасників СП та їх рівень розуміння фінансово-облікової інформації не достатньо досліджені та маловідомі. Тобто, не досліджені питання: яка саме фінансова інформація необхідна учасникам СП для прийняття інвестиційних рішень; як учасники розуміють інформацію, що їм пропонується; яку інформацію вони хочуть одержати. Ці проблеми дезорієнтують особливо іноземних інвесторів та сприяють уповільненню залучення вкладень існуючих та потенційних учасників СП.

І хоча дослідженням інформаційного забезпечення аналізу займалися такі видатні науковці як М.С. Абрютіна, С.Ф. Голов, А.Д. Шеремет, Г.В. Савицька, ними не були враховані деякі аспекти даної проблеми відносно специфіки діяльності спільних підприємств на території України.

Мета дослідження полягає у висвітленні сучасного стану інформаційного забезпечення для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності спільних

підприємств, виявленні проблем щодо цього та запропонуванні шляхів їх вирішення.

В Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, а також в закордонній літературі багаточисельні користувачі фінансової інформації об'єднані в три основні групи. До першої групи віднесено осіб, які приймають участь у здійсненні господарської діяльності на даному підприємстві. Це пов'язано з тим, що виживання підприємства в умовах жорсткої конкуренції в основному залежить від того як успішно керівництво спільного підприємства вирішить два завдання: підвищення рентабельності (спроможність одержати достатньо прибутку, щоб зберегти вкладений капітал та залучити новий) та ліквідності (підтримувати достатню кількість готівкових коштів, запасів, щоб погасити боргові зобов'язання коли виникне в цьому потреба).

Другу групу користувачів фінансової інформації СП складають особи, які не працюють на підприємстві, але які до його діяльності мають прямі фінансові інтереси. Як правило їх цікавить інформація про стан підприємства (платоспроможність, ліквідність, рентабельність), яка необхідна як діючим, так і потенційним вкладникам СП, які детально вивчаючи бухгалтерські звіти визначають ступінь вигідності вкладень власних коштів в підприємство. Така інформація необхідна і кредиторам в яких підприємство бере позики, яким видає векселі, від яких одержує сировинні ресурси.

До третьої групи осіб, які мають побічний фінансовий інтерес до господарської

діяльності спільного підприємства, належать різні користувачі інформації. Їх доцільно підрозділити на чотири підгрупи: податкові служби; агентства, що займаються купівлею-продажем цінних паперів (фондові біржі); органи, що здійснюють економічне планування, контроль за цінами, експортом, імпортом; інші органи (профспілки, спеціалісти з економіки, конкуренти, споживачі продукції, платники податків тощо). Таким чином, користувачі інформації одержують дані про господарську діяльність СП, інформація про яку повинна надаватись з врахуванням їх можливих інтересів.

Отже, всі сторони, які мають прямий або побічний інтерес до діяльності спільного підприємства мають право на інформацію про його діяльність, але інформація необхідна цим категоріям користувачів дуже різноманітна, бо як видно з таблиці, інвесторів СП цікавить інформація про величину доходів та порядок визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу, банки, постачальники та інші кредитори хочуть мати дані про можливості підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання тощо. Інтереси користувачів інформації згруповані на рис 1.

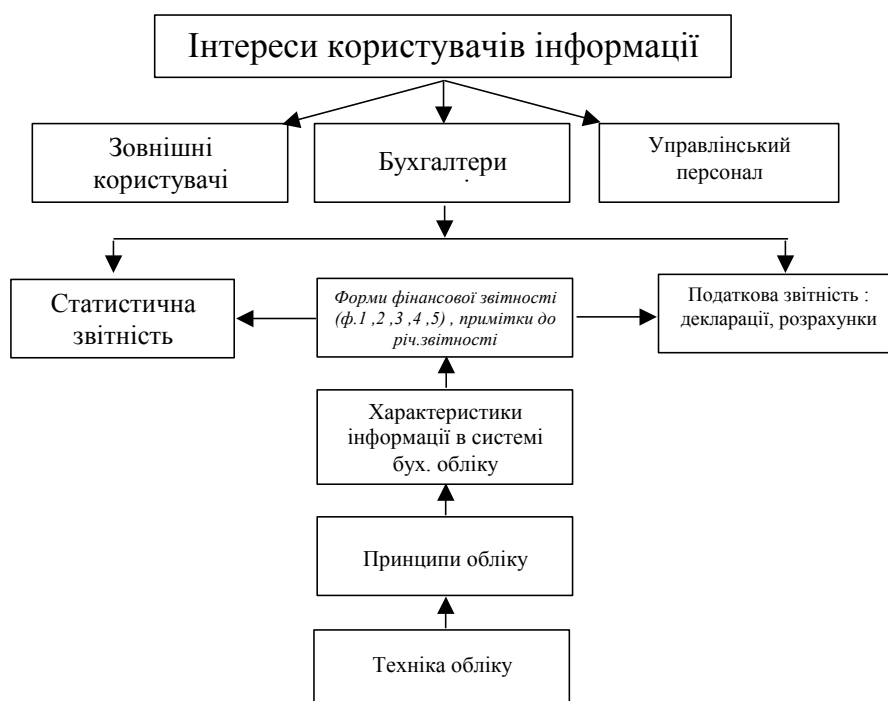

Рис. 1. Інтереси користувачів інформації спільного підприємства

Враховуючи ту обставину, що дійсне обґрунтування будь-якого економічного рішення можливе лише з використанням інформації, що міститься в реєстрах аналітичного обліку або внутрішнього виробничого обліку, можна зробити висновок про те, що найчастіше ефективність економічних рішень зовнішніх користувачів інформації залежить від повноти та достовірності інформації тими, хто її готує, а саме керівництвом та бухгалтером спільного підприємства. А тому корисною є розробка типового переліку питань, які як правило

виникають у зовнішніх користувачів щодо аналізу діяльності спільного підприємства. Бухгалтер та керівник СП, готуючи фінансову інформацію, повинні керуватись цим переліком питань, розкриваючи відповідну інформацію в рамках форм фінансових звітів та у примітках до них.

На сьогоднішній день існує декілька точок зору щодо об'єму інформації, яка подається спільними підприємствами зовнішнім та внутрішнім користувачам, що свідчить про наявність складності та спірності питання. Розкриття інформації в повному обсязі ставить

СП, особливо створене в акціонерній формі, в невідповідне становище в плані конкуренції з вітчизняними неакціонерними юридичними особами, які надають фінансову інформацію тільки в об'ємі обов'язкової фінансової звітності і до того ж не зобов'язані її публікувати в засобах масової інформації. В той же час інформація невелика за об'ємом приносить суттєвий збиток її користувачам при прийнятті інвестиційних рішень учасниками СП і кредиторами. Тому загальний критерій повинен проявлятися в тому, що інформація пов'язана з діяльністю СП повинна бути розкрита, якщо значення такої інформації буде важливим для інвестора.

Однією з важливих проблем, що виникають в процесі аналізу діяльності спільних підприємств для прийняття управлінських рішень є порівняння відповідних аналітичних показників даного спільного підприємства та подібних підприємств однієї галузі чи сфери. На жаль, сьогодні здійснити таке порівняння буває або занадто складно, або і взагалі неможливо (подекуди через відсутність такої інформації, а іноді просто через те, що вона є неспівставною в результаті використання різних методичних підходів. Відомо, що функцію інформаційного забезпечення порівняльного аналізу аналогічних показників спільного підприємства та галузі, до якої воно відноситься або групи подібних за розміром, сферою діяльності чи іншою ознакою підприємств, беруть на себе спеціалізовані центри, що здійснюють перерахунок цих показників на єдину методичну базу, узагальнюють та агрегують відповідну інформацію, одержуючи середні величини, на основі яких можна робити висновки щодо основних характеристик вибіркового сукупностей та множин. Очевидно, керуючись такою метою в рамках здійснення програм реформування статистики та бухгалтерського обліку, доцільно було б створити такі інформаційно - статистичні центри і в Україні.

Досить часто при проведенні аналізу спільного підприємства виявляється порушення

принципу достовірності інформації, що пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних причин. Зокрема, серед об'єктивних причин можна виділити неспівпадання законодавчо встановлених правил оцінки вартості майна та реальної ринкової його вартості на дату проведення аналізу, неможливість точного визначення ступеню фізичного та морального зносу основних засобів, втрат споживчої вартості матеріальних оборотних засобів; знецінення майна внаслідок інфляції тощо. До суб'єктивних причин можна віднести некваліфікованість персоналу, що викликає помилки в оформленні первинної, облікової, технічної документації, в веденні обліку, складанні звітності, розрахунках податків; намірене спотворення внутрішньої та зовнішньої інформації з метою введення в оману користувачів по відношенню фінансової стійкості, дохідності діяльності спільного підприємства; шахрайства для особистого збагачення. [1]

Прийняття швидких та ефективних управлінських рішень в діяльності спільного підприємства, залежить від оперативності інформації, але діюча на сьогоднішній день система бухгалтерського, статистичного обліку цій вимозі поки що не відповідає. Тому, застосування комп'ютерної техніки значно підвищить ефективність аналітичної роботи. Насамперед, це дасть змогу скоротити строки проведення аналізу, заміни наближених розрахунків точними, постановки та вирішення нових багатомірних задач аналізу, які не виконуються вручну і традиційними методами, можливостей роботи в складі обчислювальної мережі тощо.

Для підвищення оперативності проведення аналізу спільного підприємства інформаційна база повинна включати дані прогнозного характеру, бути своєчасною (навіть в ущерб достовірності); містити дані не лише в вартісній оцінці, оскільки оперативне управління поширюється і на виробничу, фінансову, кадрову діяльність СП; повинна бути гнучкою з позиції можливості реагування на непередбачувані ситуації. [2]

При проведенні аналізу діяльності спільних підприємств, великі труднощі у

автора виникли через конфіденційність інформації, оскільки потрібна для аналізу інформація доступна лише певному колу осіб всередині спільного підприємства. Якщо українські учасники спільного підприємства частково погоджувались надати потрібну інформацію для дослідження, то закордонні учасники категорично відмовлялися.

Конфіденційність інформації в Україні забезпечується Законом України “Про державну статистику”.[4] Втім, стаття 1 і стаття 21 вищезгаданого Закону, а також стаття 30 Закону України “Про інформацію” [5] неоднозначно трактує поняття терміну “конфіденційна інформація”. Водночас проблема регулювання питань конфіденційності інформації у вітчизняній науці не дістала належного висвітлення та практично не досліджувалась. Розглядаючи поняття терміну “конфіденційна інформація” слід зазначити, що визначення цих термінів в різних законодавчих актах трактується по-різному; якщо конфіденційність інформації виражається в обмеженому доступі до інформації, то не передбачено механізм формування переліку її показників; статистична інформація про діяльність спільних підприємств не може бути конфіденційною, бо вона не становить комерційної таємниці. Зокрема, в статті 30 Закону України “Про підприємства в Україні” [6] комерційною таємницею вважаються відомості пов’язані з виробництвом, фінансами, управлінням, розголошення яких може завдати шкоди спільному підприємству. До відомостей, які не становлять комерційної таємниці відносяться: інформація за всіма встановленими нормами державної звітності; документи про сплату податків та обов’язкових платежів; відомості про чисельність та склад працівників та їх заробітну плату; інформація щодо забруднення навколишнього середовища або реалізацію продукції, що завдає шкоди

здоров’ю. Завдяки цьому постає питання про узгодженість понять “конфіденційна інформація” та “комерційна таємниця”. Тому, спираючись на проведені дослідження та міжнародний досвід, доцільно забезпечити конфіденційність тільки тих інформаційних джерел, які можуть завдати шкоди спільному підприємству, бо в протилежному випадку будуть порушуватися права і законні інтереси користувачів інформації. Оскільки спільні підприємства в Україні створюються переважно в акціонерній формі, негайного вирішення вимагає проблема забезпечення доступності фінансової інформації на рівні як закритих так і відкритих акціонерних товариств.

Світовий досвід вказує на законодавче регулювання цих питань шляхом встановлення вимоги обов’язкового публічного висвітлення даних фінансової інформації спільних підприємств акціонерної форми. Таку примусовість кожне підприємство за кордоном використовує з максимальною користю для себе, оскільки публікує спеціальні добірки, що містять інформацію не лише про його активи, капітал, обсяги виробництва та інші обов’язкові для висвітлення дані, а й рекламні та маркетингові схеми, діаграми, думки фахівців та відомих споживачів їх продукції тощо. Відсутність аналогічного законодавства в Україні забезпечує ореол таємничості, що спричиняє як розширенню тіньового сектору так і недоступності для наукових досліджень, адже для отримання інформації навіть з науковою метою необхідно мати дозвіл, який як правило одержують через проходження ряду інстанцій.

Інформаційні ресурси про економічну діяльність підприємства формуються за даними оперативної, бухгалтерської, статистичної та податкової інформації. Інформаційну базу ретроспективного аналізу спільного підприємства розглянемо на рис. 2. [1]

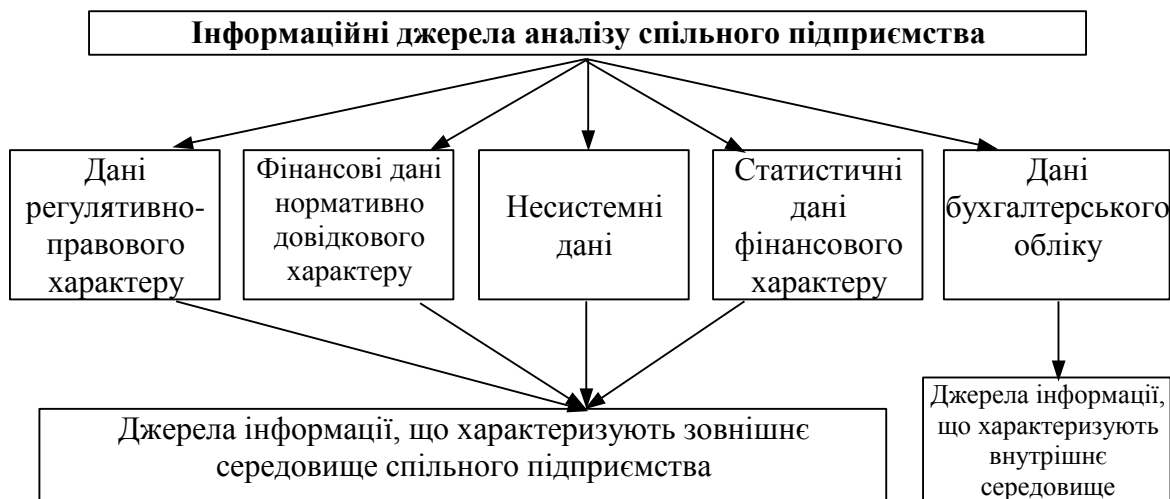

Рис. 2. Інформаційні джерела аналізу спільного підприємства

Перша група інформаційних джерел включає в себе законодавчі акти, постанови, укази, які визначають правову основу діяльності спільного підприємства. І хоча на перший погляд, вони прямого відношення до аналізу спільного підприємства не мають, провести детальний аналіз без розуміння діючого законодавства неможливо.

Друга група містить нормативні документи Міністерства фінансів України, НБУ, ДПАУ, Державної комісії по цінним паперам. Вони не є обов'язковими для застосування спільними підприємствами, але повинні бути враховані при проведенні аналізу.

Третя група об'єднує інформаційні джерела, які мають нефінансову природу, тобто публікації в засобах масової інформації, особисті контакти, спостереження, які можуть принести значну користь при проведенні аналізу СП.

Четверта група представлена офіційними статистичними даними, що публікуються у щорічниках та статистичними даними по основним показникам СП.

Остання група передбачає застосування даних бухгалтерського обліку (первинні документи, реєстри обліку, фінансова звітність), які є доступними лише внутрішнім користувачам і застосовуватись для проведення внутрішнього аналізу, оскільки саме тут вступає в силу для СП принцип конфіденційності інформації.

Отже, сукупність інформації на спільному підприємстві формує його інформаційну базу,

яка фактично і є вихідною основою проведення аналізу для прийняття управлінських рішень та формування стратегії СП.

В даний час з'являються принципово нові джерела інформації, які необхідно використовувати, як професійним аналітикам, так і бухгалтерам в процесі аналізу діяльності СП. Така інформація розміщується в Інтернеті на серверах фінансових інститутів та регіональних органів виконавчої влади. Цінність матеріалів, які можуть надходити в розпорядження фінансових аналітиків з глобальних інформаційних мереж неможливо переоцінити. Але існує проблема вільного доступу до оперативної фінансової інформації через високу плату за користування таким джерелом інформації. Але, не дивлячись на безкоштовний доступ на деякі сайти, що містять інформацію по фінансовому, інвестиційному аналізу в промисловості, бази даних по інвесторам, бізнес плани реальних СП, міжнародні стандарти фінансової звітності, рейтинги інвестиційної привабливості районів та підприємств, архіви фінансової преси, фінансові аналітики з своєї ініціативи усуваються від можливостей вивчення та використання унікальних баз даних. Це пояснюється недостатнім рівнем кваліфікації, технічної, психологічної підготовки таких спеціалістів.

Слід підкреслити, що ні одне з джерел аналізу, що використовують для аналізу спільні підприємства не дасть їм стовідсотково

відповіді на всі питання. Досягнення розуміння того, що відбувається, буде відносним, так як на різних галузевих СП умови для виробництва та ведення бізнесу різні. Але правильне використання в сукупності всіх джерел дозволить аналітикам глибоко оцінити ситуацію, що склалася на спільному підприємстві і знайти більш дієві міри для вирішення виявлених в ході аналізу проблем.

Окремим питанням при розгляді інформаційних джерел аналізу СП необхідно зупинитися на проблемах не лише оцінки ефективності діяльності у контексті минулих рішень та подій, але й у контексті майбутнього передбачення можливого фінансового положення, щоби використовувати інформацію у прийнятті управлінських рішень в окремих сферах діяльності, центрах відповідальності, видах продукції. При цьому, слід враховувати той факт, що застосування комп'ютерних електронних таблиць і моделей планування продовжує стрімко зростати і розвиватися.

Але найважливіша вимога у цих умовах полягає у ясного розумінні аналітиком фінансових прийомів і співвідношень, а не у вмінні програмувати електронні таблиці. Тому, при визначенні інформаційних джерел аналізу досить важливими виступають категорії документів, які упорядковують фінансові та економічні дані у цілях оцінки ефективності майбутньої діяльності і потреб у фінансуванні.

Зокрема, американський вчений Е. Хелферт виділяє три категорії таких документів:

– прогнозні фінансові документи, що включають проекти майбутніх звіту про фінансові результати та балансу. При цьому, їх особливістю виступає той факт, що вони обмежуються лише характеристикою на початок та кінець періоду;

– прогноз руху грошових коштів, який показуватиме докладну структуру та точний часовий графік витрачання та отримання грошових коштів. При цьому, він дозволяє підготувати для бажаного числа інтервалів часу грошові потоки на протязі запланованого періоду у вигляді моделі коливань та змін грошових потоків;

– прогноз поточної діяльності, який повинен враховувати вплив такого фактору, як система бухгалтерського обліку за центрами відповідальності всередині кожної конкретної організації.

Отже, при визначенні переліку інформаційних джерел аналізу діяльності СП слід враховувати програмні продукти з фінансового моделювання, які охоплюють весь діапазон від таблиць для розрахунку найпростіших прогнозних балансів у загальних рисах до складних представлень моделі фінансової та бухгалтерської систем фірми. При цьому, слід додати, що такі моделі, які передбачені для розрахунку результатів конкретних передбачень, можуть утримувати дані для вибору найбільш бажаної альтернативи у сфері інвестицій у СП відповідно прийнятих критеріїв, а також давати інформацію для первісного дослідження тенденцій зміни ключових параметрів на основі минулого досвіду.

Таким чином, створення інформаційної бази аналізу діяльності СП повинно охоплювати не лише ретроспективний аналіз, що базується на інформації щодо минулих подій, яка описана на рис. 2, але й охоплювати перспективний аналіз та вихідну інформацію щодо прогнозованих тенденцій. При цьому, кінцевою метою встановлення взаємозв'язку між вихідною та кінцевою інформацією для проведення ретроспективного, оперативного та перспективного аналізу діяльності СП повинно бути створення імітаційної динамічної моделі фінансового стану та результатів діяльності, при застосуванні якої етапи аналізу будуть охоплювати наступні напрямки обробки економічної інформації, тобто така модель дає можливість замкнути все коло питань, пов'язаних з оцінкою діяльності СП:

1. Ретроспективний оперативний аналіз, який проводиться на протязі виробничого циклу з метою оперативного виявлення відхилень і оперативного втручання шляхом прогнозування даних про майбутню діяльність спільного підприємства.

2. Ретроспективний підсумковий аналіз, який проводиться після здійснення

виробничого циклу і виконується на підставі даних інформаційних джерел, що характеризують зовнішнє та внутрішнє середовище СП.

3. Перспективний аналіз, який є необхідним для обґрунтування управлінських рішень та планових проектів і може попередити небажані результати шляхом створення імітаційної динамічної моделі фінансового стану СП.

Слід додати, що перспективний і ретроспективний аналіз тісно пов'язані між собою, тому що, як зазначає автор Г. Савицька: “Без ретроспективного аналізу неможливо зробити перспективний. Аналіз результатів за попередні роки дозволяє вивчити тенденції, закономірності, виявити невикористані можливості...Вміння бачити перспективу дає тільки ретроспективний аналіз. Він виступає основою перспективного аналізу. У свою чергу від глибини та якості перспективного аналізу залежать результати майбутнього ретроспективного аналізу.” [7] Притримуючись такої ж самої думки, автор пропонує здійснювати аналіз спільного підприємства у відповідній послідовності: починаючи від ретроспективного аналізу та закінчуючи його перспективним.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інформаційні джерела для аналізу діяльності СП досить різні і від повного їх використання залежать результати аналізу для прийняття ефективних та оперативних управлінських рішень. Через відсутність об'єктивної, точної та оперативної облікової інформації здійснити аналіз, який би міг виступати основою прийняття ефективних управлінських рішень спільного підприємства, неможливо. Тому, для повноцінного формування вихідної інформації для аналізу фінансово-господарської діяльності спільних підприємств потрібно забезпечити подання повного об'єму необхідної інформації; перевірку достовірності інформації, що надається; деталізацію потрібної інформації для виконання порівняльного аналізу по окремим напрямкам діяльності СП; доступність інформації для різних категорій користувачів; врахувати як негативний фактор неоднорідність, складність інформації та

перенасичення аналітичними даними в зв'язку з зростанням потоку інформації; ширше використовувати інформаційні джерела з мережі Інтернет; постійно працювати над рівнем підвищення кваліфікації аналітичних працівників, тощо. Врахування вищенаведених пропозицій якісно покращить результативність аналізу фінансово-господарської діяльності спільного підприємства та задовольнить потреби всіх користувачів фінансової інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барнгольц С.Б., Мельник М.В. *Методология экономического анализа деятельности хозяйствующего субъекта.* – М.: Финансы и статистика. – 2003. – С. 131.
 2. Ковалев В.В. *Финансовый анализ, методы и процедуры.* М.: Финансы и статистика. – 2002. – С. 156.
 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” Затв. наказом МФУ від 1.03.99 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – № 37. – 2001. – С. 3-63.
 4. Про державну статистику: Закон України від 17.09 1992. № 2614 із змінами і доповненнями від 13.04.2000 № 1922 // Тематичний CD довідник. Всеукраїнська мережа розповсюдження правової інформації Ліга Закон. – 2002. – № 5 (23)
 5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657 із змінами і доповненнями від 18.11.2003 № 1268 // Тематичний CD довідник. Всеукраїнська мережа розповсюдження правової інформації Ліга Закон. – 2002. – № 5 (23).
 6. Про підприємства в Україні :Закон України від 27 березня 1991 року № 887-ХІІ // Тематичний CD довідник. Всеукраїнська мережа розповсюдження правової інформації Ліга Закон. – 2002. № 5 (23)
 7. Савицькая Г.В. *Анализ хозяйственной деятельности предприятия.* – Учебн. пособие. – 7-е изд. – М.: Новое знание, 2002.
- БІДЮК О.О. – старший викладач кафедри бухгалтерського обліку Національної академії податкової служби України, аспірант Національної академії податкової служби України